

твоя ноша стала б	$x+1$	(5)
то мали б обоє порівну	$y-1=x+1$	(6)

Ми звели задачу до системи рівнянь з двома невідомими:

$$y+1=2(x-1)$$

$$y-1=x+1;$$

З (6) маємо:

$$y=x+2 \quad (7)$$

Підставляємо (7) у (3):

$$x+2+1=2(x-1); \quad x+3=2x-2$$

$$2x-x=3+2$$

$x=5$, тоді $y=7$. Ослиця несла 5 бочівок, а мул – 7 бочівок.

Перевірка:

1) Якби ослиця 1 бочівку віддала мулу, в неї стало б $5-1=4$ бочівки, а в нього $7+1=8$ бочівок, тобто вдвоє більше;

2) Якби ослиця взяла б у мула одну бочівку, в неї стало б $5+1=6$ бочівок, а в нього $7-1=6$ бочівок, тобто в них би стало порівну, згідно з умовою задачі.

Відповідь: Ослиця несла 5 бочівок, а мул – 7.

Те, що написав І.Франко, не піддається й досі обчисленню, і, мабуть, не тільки ми, але й наші нащадки відкриватимуть нові астральні тіла в безмірній літературній, мовознавчій і громадсько-політичній діяльності. Український титан збагатив ґрунтовними дослідженнями історію, політичну економію, філософію, мовознавство, етнографію, фольклористику, літературу.

Література

1. Кониський Г. Загальна філософія // Філософські твори: У 2 т. – К., 1990. – Т.І. – 199 с.
2. Франко І. В наймах у сусідів // Франко І. Писання. – К, 1977. – Т.7. – 591 с.
3. Франко І. Говоримо на вовка – скажімо і за вовка. – К.: Наукова думка, 1980. – Т.28. – 439 с.
4. Франко І. З поля нашої науки. – К.: Наукова думка, 1986. – Т.46. – Ч.2. – 438 с.
5. Франко І. Із секретів поетичної творчості. – К.: Радянський письменник, 1969. – Т.31. – 191 с.
6. Франко І. Кілька слів о тім, як упорядкувати і провадити наші людські виробництва. – К.: Наукова думка, 1986. – Т.45. – 574 с.
7. Франко І. Слов'янська взаємність у розумінні Яна Колара і тепер. – К.: Наукова думка, 1981. – Т.29. – 603 с.
8. Франко І. Теорія і розвій історії літератури. – К.: Наукова думка, 1983. – Т.40. – 559 с.

СЛОВНИК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СИНОНІМІВ М. ЛУКАША: ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ

© Тетяна Цимбалюк-Скопненко, 2007

к. філол. н., Інститут української мови НАН України (Київ)
УДК 811.161.2'374

У статті розглянуто перспективу укладання Словника фразеологічних синонімів перекладних творів М. Лукаша.

Наукове зацікавлення творчою спадщиною М. Лукаша не згасає з плином часу, ба навіть істотно зростає [див.: 3]. Причину такого явища треба шукати саме в неймовірному багатстві виражальних засобів Майстра та широкому діапазоні творів, які він переклав. Розроблення принципів укладання словників індивідуально-авторського вживання фразеологічних одиниць (далі – ФО) має важливе значення й для лексикографії, і для лексикології. «У жодному розділі мовознавства зв'язок мовних форм з мисленням і одночасно культурою та історією народу не проявляється так яскраво й наочно, як у фразеології», – слушно зазначав В.Г. Гак [1: 159]. Для того щоб побудувати Словник фразеологічних синонімів перекладних творів М. Лукаша треба окреслити, крім засадничих принципів залучення матеріалу та розуміння власне природи фразеологізму й синонімії, структуру словникової статті. На нашу думку, словникову статтю треба побудувати таким чином:

1. Лексична змістова домінанта фразеологічного ряду;
2. Фразеологічна одиниця, дібрана з перекладних творів;
3. Тлумачення ФО, у разі потреби тлумачення треба повторювати біля деяких наступних членів синонімічного ряду із зазначенням семантичних відтінків з абзацу (виділивши великими літерами);
4. Стилістична характеристика (можна подавати згадану характеристику не тільки за допомогою спеціальних позначок, а й описово, залучаючи до тексту тлумачення лексеми, що відображають емоційне сприйняття, своєрідність переносного, образного вживання слів [див. також: 2: 108].
5. Ілюстративні цитати та паспортизація прикладів. Ілюстративний матеріал залучатиметься з усіх досі надрукованих прозових і поетичних перекладів М. Лукаша. Можливо, для цього також будуть використані приклади з оригінальних надрукованих творів Майстра. Проте картотека індивідуально-авторського вживання ФО у власних творах М. Лукаша до кінця ще не укладена.

У ролі домінанти доцільно використовувати саме лексему, оскільки обрати ФО для функції опорної одиниці в дібраному матеріалі практично неможливо. Стаття міститиме також і недиференційовані варіанти ФО¹.

Синонімічний ряд із загальним значенням 'убивати' є однією з найчисленніших груп фразеологічних синонімів, дібраних з мови перекладу М. Лукаша². У Словнику фразеологічних синонімів перекладних творів М. Лукаша стаття з домінантою **убивати/убити** може мати такий вигляд¹:

¹ Визначити функціонально головний варіант серед залученого до аналізу матеріалу просто неможливо. Про причини свідомого оминання проблеми варіантності ФО під час дослідження синонімії у фраземіці перекладних творів М. Лукаша див.: [4: 65].

² Усі ілюстративні приклади в статті подано без правописних змін, так, як вони засвідчені в текстах перекладів М. Лукаша.

УБИВАТИ/УБИТИ

вирвати з грудей серце: (*Б'є кулаками [панич], кусає і лементує несамовито: «А, віроломцю Фернандо! Зараз, зараз заплатиш ти за кривду, що мені єси вчинив! Оцими руками я вирву тобі з грудей серце, де звили собі кубло всі на світі пороки, а найпаче зрада і облуда!»*) (Сервантес, с. 137));

заспокоїти навіки: (*[Трістан (до Федеріко й Рікардо):] // Одна лиш мить, один удар меткий — // і я його навіки заспокою. // Лиш ви мене, панове, не нагліть, // я сам підстережу ту слушну мить*) (Лопе де Вега, с. 320));

зглядити зо світу: (*— Першим ділом треба от що зробить: укинути в глибку дохтора Суворія, бо не хто, як він, хотів мене зо світу зглядити, і то смертю найлютішою і найстрашнішою, а саме голодною*) (Сервантес, с. 549));

зігнати з світа: (*— Отак, негідний рицарю,— гукнула вона [королева невістка],— гордуєш ти моїм коханням? Ти, певне, смерті моєї хочеш, та я, Богом святим присягаюся, сама тебе з світа зжену!*) (Боккаччо, с. 138));

переселити на той світ: (*[Менго:] // Лою з нього [Командора] натоплю! // Це ж він тоді мені давав попруги. // [Фрондосо:] // На той світ я його переселю*) (Лопе де Вега, с. 123));

каляти руки кровію: (*Вислухавши їхньої мови, єпископ вельми похвалив даму, а також і юнаків за те, що, не бажаючи каляти рук своїх священичої кровію, вони провчили його по заслугі*) (Боккаччо, с. 452));

покласти трупом: (*Заплати йому [наймитові] без жадної відмовки, а ні, то Богом живим божуся, на місці трупом тебе покладу!*) (Сервантес, с. 36));

укласти трупом: (*Уже як спускалися [Кімон і Лісімах], став проти них Пасімунд — він вибіг на гвалт з величезною палицею в руці, та Кімон кресонув його мечем по голові і трупом уклав на місці*) (Боккаччо, с. 304));

одняти життя: (*— Боронь боже, щоб я не то одняв коли, а зазіхнув (як се було недавно) на такий дорогоцінний скарб, як ваше [, Натане,] життя; якби приміг, я доточив би вам свого віку, замість вам його вкорочувати*) (Боккаччо, с. 557));

перегризти горлянку: (*Чоловіки ближче до сейфів, ладні горлянку перегризти за гроші, ненавидять робітників, комуністів*) (Стіль, с. 386));

перерізати горлянку: (*[Троїл (до Діомеда):] // Ще раз кажу: поводься з нею чесно, // А то, клянусь Плутоном, не врятує // Тебе й Ахілл великий — переріжу // Тобі горлянку*) (Шекспір, с. 402));

¹ Поки що в словниковій статті не використувано стилістичних ремарок, оскільки виникли певні труднощі стосовно застосування уніфікованого підходу до визначення сфери вживання та належності аналізованих одиниць до активного чи пасивного шарів української фраземіки. Сподіваємося, що це завдання буде успішно розв'язане пізніше під час завершального етапу роботи над Словником, хоч у більшості лексикографічних видань саме стилістична атрибуція стала дошкульним місцем, не раз дослідники мусили відмовитися від стилістичних ремарок, надто коли йшлося про фразеологізми розмовного та діалектного походження.

перерізати жили: (*— Я добре знаю, окаянна, що ти йому [душпастиреві] говорила! Ану ж, признавайся мені зараз, як звати того попа, що ти з ним любишися і що приходиш до тебе щоночі ночувати, бо таке слово знає, а не признаєшся, то жили тобі переріжу!* (Боккаччо, с. 405)).

БУТИ ВБИТИМ:

загубити душу: (*— Чоловіче добрий, то нічого, що в тебе пропали гроші; хвали бога, що ти провалився і не зміг добути назад у дім, бо якби ти був не впад, так і знай, що тебе б там зарізали сонного, загубив би ти з грошима і своєю душою* (Боккаччо, с. 105));

лягти головою: (*Їх [ворогів] би, звичайно, розбили впень, але мільйони лягли б головою* (Стіль, с. 74));

лягти трупом: (*...краще ухилитися від першого удару, бо як набіжати один на одного, спис на спис, то бідний рицар напевне тут же й трупом ляже* (Сервантес, с. 592));

полетіти в пекло: (*[Цісар (до Мефістофеля):] // Своєю власною рукою // Займусь роботою такою; // А брешеш — то таке укою, // Що в пекло зразу полетиш!* (Гете, с. 223—224));

потонуту в власній крові: (*[Рубай (до Головнокомандувача):] // Коли усі бійці твої // Мене наслідують готові, // То скоро вражі гультяї // Потонуть геть у власній крові* (Гете, с. 443));

прийняти смерть: (*Чи пізно не пізно, а я піду, // Хоч друга уже не врятую, // То смерть заодно прийму я. // Хай знає тиран собі на біду, // Що друга я зроду не підведу* (Шиллер, с. 148));

скуштувати меч: (*[Аякс:] // Я б йому [Ахіллові] не попустив! Скуштував би він у мене меч... Щоб ото чвань та взяла гору?* (Шекспір, с. 371)).

РОЗБИТИ ВЩЕНТ, НЕ ЗАЛИШИВШИ СЛІДІВ:

стерти в порох: (*Та бувши вами [, сини мої], щоб він [зятьок] оце таке сказав і зробив, я доти б не заспокоїлась, доки б його в порох не стерла!* (Боккаччо, с. 420));

зітерти на порох: (*[Магістр:] // Це бунтарство ненависне // у мені збудило лють. // Я піду на те село // із полком бійців суворих // і змету, зітру на порох // ворохібницьке кубло!* (Лопе де Вега, с. 137));

порубати на шматки: (*...він [Каландріно] устав нарешити, підняв свого плаща і почав покійно просити жінку, щоб не галасувала, якщо не хоче, щоб його на шматки порубали, бо з ним, мовляв, була господарева дружина* (Боккаччо, с. 526));

пошматувати на кавалки: (*— Пробі, пане, не дайте панові мойму Дон Кіхотіві з тими левами заводитись, бо як заведеться, то пошматують вони нас усіх на кавалки* (Сервантес, с. 413));

повергти в прах: (*...ним [мечем] одрубав я і поверг у прах голову супостата вашого, ним же в недовгій часі покладу на вашу голову корону вашого царства* (Сервантес, с. 242—243)).

ЗДІЙСНЮВАТИ МАСОВІ ВБИВСТВА:

пролляти кров: ([Лавренсія:] // *І ти із тих пташок! Дівчата, бийте слуг ганьби і зради!* // [Пасквала:] // *Помру, а їхню чорну кров пролля!* (Лопе де Вега, с. 125));

накласти трупу: (*Наліво й направо мечем рубуючи, багато наклав він [Джербін] там сарацинського трупу* (Боккаччо, с. 267));

покласти трупу: ([Пандар (до Крессіди):] // *Ну й покладе він [Гектор] сьогодні трупу, я вам кажу! І Троїл задніх не пастиме; нехай бережуться й Троїла, я б їм сказав* (Шекспір, с. 339));

перебити до ноги: (...*глянь, друже мій Санчо, що там попереду бовваніє: то тридцять, якщо не більше, потворних велетнів, що з ними я наважисвся вой воювати і всіх до ноги перебити* (Сервантес, с. 51));

положити під меч: (*Багатьох там необачних турки сонних спобігли, хто ж, пробудившись, до зброї хапався, тих усіх під меч положили, на все місто пожогу пустили і, галери свої великим луном та ясиром незліченним наладувавши, назад до Смірни вернулися* (Боккаччо, с. 129));

укласти трупом: (...*оборонці бились так хоробро й завзято, що за двадцять і два приступи, які на них обрушились, більше, мабуть, ніж двадцять п'ять тисяч невірних трупом уклали* (Сервантес, с. 254));

скарлати на горло: (...[Маламбрун] *склав на цілу корпорацію тую провинність, якої, власне, я одна допустилася, і сказав, що не скарє нас на горло, а піддасть повільній смерті привселюдній і ганебній* (Сервантес, с. 516));

скупатися в крові: (*Інший з низького стану сягне верховини влади царської, пробившись крізь тисячні небезпеки, скупавшись у крові братів своїх і друзів* (Боккаччо, с. 119)).

Відомо, що в кожній конкретній культурній традиції лексикографічний опис «індивідуально-авторських уживань ФО допоможе оцінити художню майстерність письменників, яка проявляється у творчому застосуванні мовних засобів» [2 : 103]. Майбутній Словник фразеологічних синонімів М. Лукаша дасть змогу не тільки простежити специфіку побудови синонімічних рядів на матеріалі перекладних творів визнаного Майстра слова, а й покаже роль і місце фразеології у мовній системі українського художнього перекладу другої половини ХХ ст.

Література

1. В.Г. Гак. Фразеология, образность и культура // Советская лексикография: Сб. ст. – М.: Рус. яз., 1988. – С. 159 – 177.
2. Мелерович А.М., Мокієнко В.М. О принципах словаря индивидуально-авторского употребления фразеологических единиц в современном русском языке // Советская лексикография: Сб. ст. – М.: Рус. яз., 1988. – с. 101 – 115.
3. Савчин В.Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 2006. – 20 с.
4. Скопненко О., Цимбалюк Т. Фразеологічні синоніми в мові художніх перекладів Миколи Лукаша // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 10. – 2004. – 63 – 71 с.

Джерела

Боккаччо Боккаччо Джованні. Декамерон / Пер. з італ. М. Лукаш. – К.: Дніпро, 1985. – 661 с.

Гете	Гете Йоганн Вольфганг. Фауст: Трагедія / Пер. з нім. М. Лукаш. – К.: Дніпро, 1981. – 540 с.
Лопе де Вега	Вега Карпіо Лопе Фелікс де. Овеча криниця. Собака на сні / Пер. з ісп. М. Лукаш. – К.: Держлітвидав УРСР, 1962. – 359 с.
Сервантес	Сервантес Сааведра Мігель де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі / Пер. з ісп. М. Лукаш, А. Перепада. – К.: Дніпро, 1995. – 703 с.
Стіль	Стіль Андре. Перший удар / Пер. з франц. М. Лукаш. – К.: Держлітвидав, 1953. – 412 с.
Шекспір	Шекспір Вільям. Трой і Крессіда: Драма / Пер. з англ. М. Лукаш. – У кн.: Шекспір Вільям. Твори: В 6-ти т. – Т. 4. – К.: Дніпро, 1986. – С. 331 – 435.
Шиллер	Шиллер Фрідріх. Лірика / Пер. з нім. М. Лукаш. – К.: Дніпро, 1967. – 195 с.

СЛУЖБОВИЙ ДОКУМЕНТ ЯК КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ

© Валентина Шульгіна, 2007

к. філол. н., Черкаський державний технологічний університет
УДК811.161.2'33

У статті на основі інформативного підходу автор пропонує аналіз особливостей взаємодії вербальних і невербальних носіїв інформації у такому креолізованому типі тексту, яким є документ, та визначає результати цієї взаємодії.

Основним об'єктом уваги сучасного документознавства як одного з важливих напрямів прикладної лінгвістики [24] є текст. Незважаючи на те, що теорія тексту ще з другої половини ХХ ст. оформилася в окрему філологічну дисципліну, яка має свій онтологічний статус, і складається з таких піддисциплін, як текстологія, герменевтика, лінгвістика тексту, поетика, риторика, прагматика, семіотика [12: 508], у поняття «текст» дослідники не завжди вкладають однакове значення.

Текст ототожнюється і з рівнем мовлення [2: 3], і з комунікативним актом [10: 5], і з явищем стилістики [5: 63], і з одиницею семантики, яку «не можна визначати як свого роду надречення» [25: 86]

Грунтовні огляди лінгвістичних досягнень у теорії тексту [див.: 2; 4; 21] свідчать про те, наскільки різноаспектними є підходи до аналізу такого цікавого явища, яким є текст.

Найуживанішим серед лінгвістів є розуміння тексту, згідно з яким термін «текст» визначають як «об'єднану змістовним зв'язком послідовність мовленнєвих одиниць: висловлювань, абзаців, розділів тощо. Текст може бути усним і писемним» [20: 348].

Д.І.Ганич і І.С.Олійник доповнюють, що «текст становить сукупність речень, що пов'язані і змістом (у кожному наступному реченні використана попередня інформація), і лексико-граматичними засобами (узгодження форм часу і способу дієслів, використання займенників, споріднених чи синонімічних слів тощо)» [3: 303]. Окрім цього, Д.І.Ганич і І.С.Олійник вважають, що текстом можна назвати повідомлення, яке складається з кількох чи багатьох речень, характеризується змістовою і структурною завершеністю і певним відношенням автора до змісту висловлення» [3: 303].